Den kleynen

Cathechismus, oft kinder leere der Duytscher Ghemeynte van Londen / die welcke nu al om ende om herdruckt is.

Syn. 8. D. 64
K-15-41 25

Ghemaeckt door Maerten Mikron.

Luc. 1. d. 16.

het woordt Christi worde vleschelick in u met alle wijsheyt.

Ghedruckt tot Londen by Gherardt Duyves, Anno 1566.

Y.

Ian à Lasco tot den Godsaeligen Leeser.

CHristelijcke Leeser/met desen kleynen Cathechismo/en willē wy wt uwe hāden niet nemen den grooten/ die alle Sondage oordentlick verklaert wert tot onser Ghemeynte: maer alleenlick de ionckheyt een korte forme voorstellen/ de welck sy te beter van buyten leeren/ eer sy tot den Nachtmale des Heeren toeghelaten werden. Ho sullen dan de Ouders haer ionckheyt hier in (so sy voor God schuldich zijn) neerstelick onderwijsen/ sonder nochtans hem seluen te verghēten.

want dese leere wert een Kinderleere genaemt/ niet om datse den kinderen alleen aengaet: Maer om dat deselue een yghelicke menschē/ eer hy volwassen is/behoorde te bekennen/ ende daer na zijn leuen te stellen/ ende oock zijn kinderen te leeren. Die dan volwassen zijnde/hier in noch niet gheoeffent zijn/ datse haer niet en schamen met den kinderen Christi/Christum te leeren/ op datse van Christo om haer opghestette onwetenschap niet eewelyck verworpen worden.

174 99

Vraghe.

VVaer toe zyt ghy van God ghe-
ſchapen: ende in deſe Werelt ghe-
ſtelt:

Antwoorde.

Op dat ick God myn leuen lanck/ten rechten leere kennen ende dienen / ende eyndelick met hē inden hemel ſou leuē in der eewicheyt. 1. Tim. 2. 4. Ephe. 1.

Vraghe.

Kanmen doch wt die natuerlicke bernufthept der menſchen / enighe ſalichmakende kennentſchap van God hebben:

Antwoorde.

Neent: maer men moet de ſelue / door de verlichtinghe des heyligheu Gheeſts / alleenlick wt den woorde Gods halen / namelick / wt de Schriften des Ouden ende Nieuwen Teſtaments. 1. Cor. 2. b. 10. 2. Tim. 3. b. 15. 16.

Vraghe.

Wat leert ons die Schrift in ſonderheyt van God: Antwoorde.

Wat zyn weſen ende wille is.

Vraghe.

Wat leert ons die Schrift van zyn weſen:

Antwoordē.

Dē. 6.4.4 Mar.12.c. 27. Matt. 19.b.17. ‡Mat 3 b 16.ende .8 b.19. Joā. 1.a.7.

*Dat hy eewich/goet/wijs/machtich/ rechtueerdich ende eenich zy in weſen/ ‡dryuuldich nochtans in perſoonen. Die daer is de Vader/de Sone/ende de heylighe Gheeſt.

Vraghe.

Houden wy deſe weſentlicke eenicheyt Gods/in die dryuuldicheyt der perſoonē/wt onſe bernuft niet connē begrijpē?

Antwoordē.

1.Cor.2. b.14.

Neen wy: *want de natuerlicke menſche begrijpt niet de ſaken die Godt aengaen: Ja wy ſelue die door den Gheeſt

‡1.Cor.13 b.12. ‡1. Joā.3.a.2.

Gods herborē zijn: ‡sien wy Godt alleenlick als door een ſpieghel/‡ maer hier naemaels ſullen wy hem eerſt sien aenſichte aen aenſichte/ghelijck hy is.

Vraghe.

Wat ſullen wy in ſonderheyt in synen wille mercken?

Antwoordē.

Deu.31.d. 39. Mat.15. d.39.e 40. Luc.6.d. 35.36.

Hoe dat hy tonswaerts ghesint is: ende wederom hoe wy tot hemwaert behooren ghesint te weſen. Te weten/dat wy hem ghehoorſaem zijn/in het onderhouden syner ghebooden.

Vraghe.

Wat zijn/die ſtucken/die wy/volgēde het beuel Gods/doen of laten ſullen?

Ant-

Antwoorde.

De selue zijn in thien geboden kortelick beghrepē/ met dese nauolgende woordē:

Exod. 20. 8.2. De. 5.8.6.

Ick ben de Heer v Godt, die v vvtē Egypten Lande, vvt den Dienſthuyſe gheleydt hebbe. Ghy ſult gheen ander Goden voor my, noch neuen my hebben. *I.*

Ghy ſult v gheen Beelden, noch enighe ghelijckeniſſe maken, noch van het ghene datter bouen in de Hemelen is, noch van datter onder opter Aerden is, of van datter in die vvateren onder de Aerde is. En aenbidtſe niet, noch eertſe, noch en diētſe niet. VVant ick de Heere v God ben ſterck ende ialours, die daer beſoecke der Vaderen miſdaet in de kinderen, tot in dat derde ende vierde lidt, der ghener die my haten. Ende ick doe barmhertigheyt aen veel duyſenden die my lief hebben, ende mijn geboden onderhouden. *II.*

Ghy ſult den Naem vvs Heeren vvs Gods niet te vergheefs oflichtueerdichlijck ghebruycken: VVant de Heere ſal hem niet ongeſtraft laten, die ſynen Naē te vergheefs ghebruyckt. *III.*

Zijt ghedachtich des Sabbaoths dach, dat ghy dien heylicht. Ses daghen ſuldy

arbeyden, ende al v vverck doen, maer de ſeuẽſte dach, is de Sabbaoth des Heeren vvs Gods: dan ſuldy geẽ verck doen, noch v ſone, noch v dochter, noch v kneht, noch v iõckvvijf, noch v vee, noch v vreemdelinck die in uvver ſtadt poorte is. VVant in ſes daghen heeft de Heere Hemel ende Aerde ghemaeckt, ende die Zee, ende al datter in is. Ende hy ruſte ten ſeuenſten daghe. Hierom ſeghende de Heere dẽ Sabaoth dach, eñ heilichdẽ.

V. Ghy ſult v vader ende moeder eeren, op dat ghy langhe leeft op der Aerden: ende dat het v vvel gae in den Lande, dat v de Heere v God gheuen ſal.

VI. Ghy ſult niet dooden.

VII. Ghy ſult gheen ouerſpel doen.

VIII. Ghy ſult niet ſtelen.

IX. Ghy ſult gheen valſch ghetuygeniſſe ſpreken teghen uvven naeſten.

X. Ghy ſult niet begeerẽ vvs naeſtẽ huys. Ghy ſult niet begeeren vvs naeſten vvijf, noch ſynen knecht, noch iõckvvijf, noch zijn oſſe, noch ſynen ezel, noch oock eenich dinck dat zijn is.

Vraghe.

Hoe worden deſe thien ghebooden ghedeylt? **Antwoorde.**

Exo. 13 b. 15. ende 34 8. 4. In twee Tafelen/ waer af de eerſte in vier ghebooden begrepen/ Godt aenſiet/ de

de ander/in ses gheboden begrepen/aen- De.5.d.15
ſiet des naeſten.

Vraghe.

Wat eyſcht God door het eerſte ghe-
bodt?

Antwoorde.

*Dat wy hem wter herten dienen eñ Mat.4.d.
aendiddē/eñ houdē door den eenigē hee- 10. Luc.4
re eñ Salichmaker/‡die daer alleen wilt a.7.
eñ mach ſalich makē: gelijc ‡ hy in de ber- ‡Eſa.44.
loſſinge der kinderē Iſrael wt Egyptē/ ‡Exo. 13.
klaerlick beweſen heeft: ende alder klaer c.20.
lickſte in die ouerleueringhe zijn Soons/ Rom.8.d.
in de doot des cruyces/ door ons elēdige 32.
menſchen/ die noch zijn vyanden waren. Io.3.b.16.

Vraghe.

Wat begheert de Heere meer door dit
ghebodt?

Antwoorde.

Dat wy geen vreemde Goden volgen Eſai.21.f.
ſullen: by den welckē ſy grouwelick te- 43.
gen dit gebot ſondigen/ die haer wijſhz/ Ier.2.d.32
gherechtichepdt / oft machtichepdt te veel
toeſchrijuen/oft eenighe creaturen meer
dan het geoorlooft is/betrouwē oft vre-
ſen/welcke alle vreemde Goden zijn.

Vraghe.

Wat eyſcht de Heere door het tweede
ghebot?

Antwoorde.

Dat niemandt hem/*wt zijn vermuft De.4.b.19
eenigen wtwēdigē Dienſt verſiere/door

Joan. 4. c. 24. ouerichtinge der Heeldē/ die aller valscher Gods dienstē eenē oorspроck zijn. * Wāt hy inden Geest eñ waerheyt angebeden wilt wesen.

Vraghe.

Wie zijnse die dit gebodt ouertreden?

Antwoorde.

Esai. 28. b. 23. Mat. 15 a 8. Psal. 115 a. 4. ‡ Deu. 27 b 15. Esa. 44. a. 9. * So vele alsser God buytē zijn woort eenen nieuwen Dienst verkieren/ oft van andere verkiert volgen. ‡ Ook die eenige Heelden tot enigen Godsdienst maken/ oft doen maken/ ende bewarē/ oft inwendelick aenbidden.

Vraghe.

Wie zijnse die de Heelden aldus aenbidden?

Antwoorde.

Esa. 44. b 17. Jere. 10. a. 3. Baruc. 6. Dan. 3. 3. Reg. 19. b. 18. * Inwendelick aenbidden sy de Heelden/ die daer af eenighe hulpe verwachten/ als syse dienen oft de selue verkersen/ wanneer syse verachten. * Maer wtwendelick woordē sy menigerley angebedē/ te weten: met kniebuyginge/ kussen/ kneersen/ met een eerbiedende aensien: eñ dier gelijcken.

Vraghe.

Maer verstoort hem ook God alsmen in deser wyse dit ghebodt ouertreden?

Antwoorde.

Eze. 14. f. Deut. 28. ‡ Esa. 44. b. 18. Roma. 1. Ja hy grootelick * eñ straffet grouwelick/ met kneghen/ hongher/ pestilencie/ ‡ ende met verblinthept des ghemoets/ ouermitds dat hy een sterck ende ialours

God

God is / die door sulcken beelden dienst / ende verkierde Gods dienst vergetē wert / ende zijn woort veracht. Sap. 14.

Vraghe.

Wat eyscht God door het derde ghebot?

Antwoorde.

Ten eersten / * dat wy hem onrechtelick na zijn woort leeren kennē / eñ hem bekēt hebbende / hem met zijn toebehoorēde eere vereeren. Ten anderē / dat wy zijn woort gheerne / * eñ met groote oetmoedicheyt so wel ten huyse als in die Gemeynte horen eñ handelen. Ten derdē / dat wy hem alleene in alle geestelicke eñ lichamelicke verdrietē / na synē wille / door hulpe aenroepen / eñ hem voor de ontfanghen weldaden danckē. Tē vierdē / dat wy / * volgende onsen roep / synen name belijden / ‡ eñ niet spreken / dan dat zijn Godlicke Maiestept mach groot makē. * Ten laetsten / dat mē niet swerē en sal / dan by synē Naem alleen / als die eere Gods / ende de salichept des naestē dat sal eyschen: ‡ het welck men oock trouwelick houden sal. Eph. 5. b. 17 Lu. 10. c. 11. Esa. 48 b. 18. Esa. 66. d Luc. 9. 8. 1. eñ 12. g. 60. ‡ Act. 4. b. 11. * Deut. 6. b. 13. Exo. 23. d 32. Esa. 45. c. 23 ‡ Psal. 15 b. 14.

Vraghe.

Wie zijnse die dit ghebot ouertreden?

Antwoorde.

Ten eersten / die Gods woort tot tooverie / bedroch / leughenen / lichtueerdicheyt / eñ tot bedeckinge eeniger valscher Esa. 47. 2. 1.

Gods

Esa.29.b. 13. Gods dienſtē miſbruycken. Tē anderē/ die God met de lippen/ende niet metter Wa.15.2.8 herten aenroepē. Ten derdē/die vet buytē dē woorde Gods tot God / oft tot eenige creatueren beloue/oft ſodanige beLeuit.24. b.11. loftē volbrēgē. Ten vierden/die God laſterē/oft tot laſteringē der ander lachen/ Ro.1.d.31. oft door de vingerē ſien. Ten laetſtē/die daer onbehoorlich ſweerē/oft andere een oorſake zyn/om het ſelue te doene.

Vraghe.

Mat.5.d. 37. Iac.5. b.12. Is het dan den Chriſtenē gheoorloft/ eenighe twyfelachtighe ſake niet eenen eedt te beſchepden?

*Deu. 6. b.13. ende 10.c.20. Antwoorde.

*Nichtueerdige Eeden/ wt een quade Ier.4.a.1. gewoonte/zyn in de Schrift gātſchelick *Eſa. 45. c.23. verboedē: ✠maer de oprechte eñ ernſtige ✠Ioan.3. a.5. die de eere Gods/eñ de liefde der naesterē zyn geoorloft eñ nodich: eñ *aengemerckt 1.Cor.1.b. 18. dat ſy van God gheboden zyn, ✠ende van Chriſto eñ zyn Apoſtelen/eñ andere heyGene.21.d 31.eñ 25.d. 32.eñ 26.d 31. eñ 31. f. 53. lighe mannen van beyde de Teſtamenten ghebruyckt. Vraghe.

*Deu.6.b 13.ende 10. c.20. ✠Ier.17. b.10. *Eſa. 45. b.15.ℑ 65. Wat iſſer noodich tot eenen behoorlicken Eedt? Antwoorde.

*Ten eerſten/ datmen alleenlick ſweere by den Name Gods/✠de welcke alleene de verborgentheden der herten beheēt/ *eñalleen verderue eñ ſalichmaken kan.

Eñ

Eñ niet by creaturen/ dweleck oock God verboden heeft. Ten anderē/ dat de saken sulck zōn/ ✝ dat sy die eere Gods verkorten/ oft den naesten verhinderen souden/ ten waere datse eyndelick met eenē Eedt beuestich werden. * Maer in alle andere saken sullen wy spreken/ Ja/ ia/ Neen/ neen/ ten zy dat wy van God swaerlick gheskraft willen wesen. Exod. 23. d. 3. Ios. 24. b. 14. Ierem. 5. a. 1. Hos. 2. a. 5. ✝ Ierem. 4. a. 2. Ezech. 22. b. 11. * Matt. 5. d. 27. Iac. 5. b. 12.

Vraghe.

Waer toe heeft God het vierde ghebodt van de heylichmakinghe des Sabbaoths ghegheuen? Antwoorde.

Op dat wy door onse booshevt/ oft door de eenparige sorchuuldichedē deses leuens/ synder nemmermeer souden vergeten/ oft hem slappelich dienen/ so heeft hy gewilt/ dat wy in * den seuenstē dach/ vry van alle werckē/ ons gātschelick souden boegē/ om de Godsalichept te leeren. Exod. 31. b. 15.

Vraghe.

Hoe wordt dit ghebodt ghehouden? Antwoorde.

* Ist dat wy ons seluen verloochent hebbende/ den Heere door synen Gheest in ons laten wercken. ✝ Ten anderen/ ist dat wy den gantschen Sabbaoths dach/ van onse dagheliicksche wercken ledich zynde/ ons gantschelick boegen/ so verre alst mogelick is/ om in de gemeyn Ver-

Esaie 56. a. v. 58. b. 66. b. c. ✝ 1. Cor. 16. a. 1.

gade-

gaderinge/ Gods woort tehooren/ende ander Christeliche oeffeninghen/ wten woorde Gods ingestelt/te gebruycken/ op dat wy in alle Godsalicheyt onderhouden ende versterckt mogben wordē.

Exod.20. d.10. Ten laetsten/ist dat een pegelick zyn kinderen ende Bienaers neerstelijck tot de Christeliche Gemeynte brenge eñ stiere.

Num.15. d.32. Jere.17.c 22.

Vraghe.

Wie zynse die dit ghebot ouertreden?

Antwoorde.

Ezech.20. 2.Pa.36. b.14. Neh.5.8. ‡1.Cor.10 a.7. 2.Cor.6. b.14.

*Ten eersten/die de heylighe ghemeyn Vergaderinghe door slappicheyt/gulsicheyt/ lichtueerdicheyt/ oft gierichcheyt eenichsins verlaten/ oft andere oorsake geuen van verlaten.‡ Ten anderē/die haer in sulcke Vergaderingē binden/ daer de valsche Godsdienstē alleenlick deuerhāt hebben/oft die instellinghen Christi verkeert worden.

Vraghe.

Wat is/volghende het vyffte ghebot/ vader ende moeder te eeren?

Antwoorde.

Leuit.19. d.32. Eph.6.a 1 Prou. 23, c.22. Eccle.3. a.9.

De selue/ hoe sy oock inde werelt verachtzyn/bereeren. Haer in alle dingē die den wille Gods niet wederstaē/ gehoorsaem wesen. Eñ de selue in den noot/ nae ons vermogē/helpen eñ bystaen. Alle die dese stucken verachten/ die ouertredē dit gebodt.

Vra-

Vraghe.

Wie salmen onder den naem der Ouderen verstaen?

Antwoorde.

Alle die ons in de plaetse der Ouderen voorstaen/als zijn de Overheyt/Vaderen des Voorts/Mombaers/Huysheeren/Scholmeesters/ende diergelijcke/den welcken alleen wy/eenen yegelicken in synen graet/eere schuldich zijn. 1. Pet. 2. b. 13. Ro. 13. a. 1. 1. Tell. 5. b. 12. Coloss. 3. c. 22.

Vraghe.

Waerom heeft God die lanckheyt des leuens/desen ghebode aenghehanghen? Ephe. 6. a. 3.

Antwoorde.

Op dat hy ons / die van natueren opgeblasen ende wederspannich zijn / te beter tot onderdanichept brenghen soude / want wy alle van natueren een lanck leuen begeeren. Welck / al isset dat de Godsalige hier niet altijt verweruen / so verweruen zijt nochtans hier naemaels. Maer de boose/ende die haer Ouderen ongehoorsaem zijn/worden dickmaels door de Scherpsichters/ofte anderssins haestelick van hier geweert/ofte lanckleuende in ellendicheyt/iammerlick vergaen: ende eyndelick/ten zy dat sy haer beteren/ sullen van den ewighen leuen wtgheslotē worden. Sapi. 4. Prou. 20. Ezech. 22. 1. Sap. 3. b. 14. Deut. 27. b. 18. 2. Sam. 12. b. 14.

Vraghe.

Hoe wort het seste ghebodt van niet te doo-

te dooden/ghehouden?

Antwoorde.

Luc. 6. c. 27. Rom. 12. c. 20. Ist dat wy tot alle menschen/ doch tot onse vyanden wel ghesint zijn/ende de selue nae ons vermoghen bystaen/dat sy in ghecnderhande quaet der zielen oft des lichaēs hallen: oft ist dat sy daer inne ghevallen zijn/daer wt verlost worden.

Vraghe.

Hoe wort dit ghebodt ouerghetreden.

Antwoorde.

Ten eerstē/als wy yet doen/daer door datmen tot doodslaghen hoemt: te weten/ als wy yemādt wter hertē quaet gonnē/ Watth. 5. f. 22. benijden/haten/* door gebaer/woorden/ Leuit. 19. b. 17. oft wercken tot gramschap verwecken/ eñ der gelijcke. * Voorts/als wy dē broe- Wat. 18. b der die daer is sondigēde/ niet willē ver- 15. 1. Cor. 5. 8. 2. manen/noch tot de Ghemeynte brengē/ als sy de vermaninghe verachten. ✝ Ten 1. The. 5. b. 14. laetsten/als wy verongelijckt zijnde/ ons ✝ Luc. 6. c 28. Ro. 12. b. 19. selue soecken te wreken. Vraghe.

Salmen dan de boosheyt onghestraft laten. Antwoorde.

Watt. 5. c. 21. Neent: De boosheyt moet wel gestraft De. 13. 10. Num. 14. worden: maer niet van alle menschē/ maer alleentlick van de ghene die daer toe van God nae haer bedieninghe ghestelt zijn. Als de Overheyt/die last eñ beuel heeft om de boosheyt met den sweerde te straf-

fen/

sen/ ter vorderinge der eerē Gods / ende des gemeynen vredes. Hier moet alleenlick toe gheseen zijn/ datter geen verkeerde sinnelickheyt gebruyckt zy in het straffen: ende dat de onbeschuldighe voor de beschuldighen niet ghestraft worden. Ro.13.8.4 Prou.17. b.15. Esa.5 c.23

Vraghe.

Hoe wordt het seuenste ghebodt / dan gheen Overspel te doene/ ghehouden?

Antwoorde.

Ten eersten/ als dē bandt des houwelicks in alle reynicheyt gehouden wordt. 1.Cor.7.8 5. Deu. 22.b.13.

Tē anderē/ als yemāt matelick alle dingē ghebruyckt/ die de quade lusten verwecken: als zijn spijse/ dranck/ ende kleederen. Ep.5.b.18

Ten derden / als men de verscoeckinghen der boosen lusten / door soberheyt ende gheveden neerstelick wederstaet. Ten laetsten / als mense straft / die daer onthuchtelick wandelen oft spreken. Ep.5.b.11.

Vraghe.

Wie zijnse die dit ghebodt overtreden?

Antwoorde.

Ten eersten/ so vele als daer doen anders dan het nu geseyt is / haer leden tot onkuyschept overgenēde/ of de andere tot onkuyschept verweckende. Ten anderē/ die daer volgen het voedtsel aller quader lusten: als zijn/ ledicheyt/ dronckenschap/ vrasserijen/ onreynen klap/ kleedinghen/ ēn Ep.4.b. 19. ende 5. 4.b.18. Ga. 5.b.19

boecken

1.Cor.7. a.9. boecken: ende die gemeyschap der onreynigher menschen. Ten laetsten / die daer lieuer bzāden/den in den Heere trouwē.

Vzaghe.

Hoe onderhoudtmen dat achste ghebodt, b.n niet te stelen?

Antwoozde.

Exod. 20. b.17. Deb.13.a.5 1.Tim. 6. b.10. Als wy met den onsen te bzede zijn/ende den anderen haer weluaert niet en misgunnen: noch tegē degene die rijcher zijn dan wy/niet murmurerē. Ten anderen/als wy in alle dingen met onsen Naesten so handelen/in gewichte/getal/enē mate / als wy souden begeerē datmē met ons handelen soude. Ten laetsten/als wy de Neme/‡cēn in sonderheyt/die Huysgenooten des gheloofs/na ons vermeugen helpen ende bystaen.

Leui.19.d 35.36. Deut. 25. b.13. ‡ Gals.6. b.10.

Vzaghe.

Hoe wozdt dit gebodt ouerghetreden?

Antwoozde.

Pzou. 20. b.10.c.23. Iere.5. b. ‡ Mat.6. b.19. Pzou. 28. c.20. ‡ Deu.24 b.14. Iere.34. b.16. Iac.5.a.4 * Deut.22 a.4. *Ten eerstē/als wy door bedzoch onsen Naestē eenige schade aendoen/zijn gewin verhinderēde/ weerēde/oft verminderende. ‡Ten anderen / als wy gierichlick met grooter sozghuuldichept haestelick soeckē rijck te wozden. ‡Ten derden als wy onse arbeyders bouē alle redelicheyt handelē/ of haer den rechtē loō onthoudē oft verhoztē. Ten vierdē/ als wy

tgene

lyen dat gheuonden / en̄ tonser trouwen bewolen oft gheleent / oft te pande gheg-
nen is na dat dat eens anders is / tonghe-
lijcke tegē den wille des meesters hou-
Ten vijfsten / als wy ons goet onnut-
telick oneerbiedighen. ✝ Ten laetsten / als wy onse Overheydt / heeren / oft Mee-
sters / onsen arbeydt ende dienst niet ghe-
trouwelijcck wtrechten.

Vraghe.

Wat eyscht de Heere doer het negen-
ste ghebodt / van gheen valsch ghetuyge-
nisse te spreken tegheu onsen Naesten.

Antwoordt.

Ten eersten dat wy de leugen haten de /
alle dinghen oprechtelicken sonder geveyst-
heyt / met dusen Naesten / spreken: de
waerheydt bemanende ende sprekende:
en̄ over al ter eeren Godts / ende voorder-
heyt des Naesten beroorderende. Ten an-
deren dat wy den goeden name ons Nae-
sten / als onsen eygenen beschermen.

Vraghe.

Wie zijn die dit ghebodt overtreden?

Antwoordt.

Tē eersten / alle smeerchelaers / oft pluym-
strijckers / en̄ alle die valsch getuygenisse
spreken / beschermen / oft bewilligen. Ten
anderen / die de waerheydt onbehoorlijck
verswijgen: den naem haers Naesten met

Ex. 22. 8. 7
Ec. 29. 8. 4
Luc. 16. b. 15.
✝ to. 15. 8. 2.
Tit. 3. 8. 1.
matt. 22. c. 21.
✝ Col. 3. c. 22. Ephes. 6. 8. 5.
Ephe. 4. c
Zach. 8. b. 16.
Pſa. 15. 8. 2
en̄ 34. b. 14
Pſ. 28. 8. 4
Pro. 6. b. 19
en̄ 12. b. 17.
en̄ 20. b. 19.
Deu. 19. b. 18.

lasteringen/ouerdragingen/en lichte suspicien beschadighen. Ten derden/ die de lichtueerdighe ouerdragers geerne ghehoor gheuen/ende de ongehoorde partye

Jaco.3.8.9 en 4 b.11. Spou.26.c ‡Deut.1.b 16.ende 16. b.19. lichtueerdelijck verdoemen. Ten laetste/ so veel alsser om haer schandelijc gewins of waerachtigierichents wille/‡aenclagen/ ghetuyghen of clachte aennemen/oft een valsche sake beschermen.

Vraghe.

Wanneer wort het laetste ghebot onderhouden?

Antwoorde.

Ro.7.b.18 deu.10.b.12 mat.5.c.28 Als wy in het herte met waerachtighe liefde Gods en onses naesten/gantschelijck beuangen zijn/sonder eenighe quade sinnelijckheyt: alle quade begheerlijcheyt

1.Tim.6.b 19. (die daer is de wortel aller quaden) van ons gheweert zijnde.

Vraghe.

Wie zijnse die dit ghebodt ouertreden?

Antwoorde.

Rom.7.c 22.23. Die daer in haer herte geuoelen ghenegenthedē/die den wille Gods wederstaē/ hoe cleyn of onbedacht sy oock zijn mueghen:en deselue/opdatse niet in der daet doorbrekē/ niet vromelijck wederstaen.

Galat.5.b

Vraghe.

Cammen dese thien gheboden niet wel in het corte begrijpen?

Ant-

Antwoorde.

Jaet: Want Christus selue beeftse int corte begrepen in deser wijse: Ghy sult uwen heere uwen Godt beminnen wt gantsch v herte/wt gadtsch uwe ziele/wt gantsch v gemoet/ cñ gātsche uwe crachten: ‡ ende uwen naesten als v seluen. want dit zijn de wet eñ de Prophetē. Mat.22.d. 39. Luc.10. c.27. mat.7 b.12

Van de cracht des VVets, ende den Gheloouc.

Vraghe

Ist oock den menschē gheoorloost wt zijn eygen goetdunckē /in de plaetse deser voorsepde geboden Godts/nieuwe in te stellen/oft ander daer toe te doen?

Antwoorde.

Neent: want Godt alle zijn saken volmaecte lijck doet: ende wordt ‡ door menschen inst ellingen (also hy selue betuycht) te vergheefs ghedient. Col.1.a.2d El.29. b.13 mat.15.a.8.

Vraghe.

Maer die de voorghemelde ghebooden Godts te vollen onderhouden/soude die doch salich werden? ende wederom diese ouertreden/verdoemt?

Antwoorde.

Ja sy: want daer geschreuē staet: ‡ Diese doet/die sal daerin leuen. ‡ Ende wederomme: Veruloect sy/so wie daer niet Leu.18.a.5 ‡deu.27.c 26. Gala.3. b.10.

blijft in al het ghene dat geschreuen is in den Boeck des Wets/ om dat te doen.

Vraghe.

Hoe sullen wy tot de volmaeckte ghehoorsaemheyt der ghedoden Gods mogē komen?

Antwoorde.

Ro.5.b.14 2.Cor.15.c 21. Ge.2.b.17 ‡Ro.7.b. 14. Gal.3 b.10 Jac.2.b.10

Niet wt ons/ * die door dē val Adē ten eewighen leuen doot zijn. ‡Wāt de Wet geestelijck is/ ende wy zijn vleeschelijck/ vercocht onder de sonde. Vp den welckē wy alle verdoemenisse onderworpē zijn: ghemerckt dat hy * verulorcht is/ die in een stuck beschuldicht is.

Vraghe.

Hoe ist dan mueghelijck/ dat wy salich worden?

Antwoorde.

Ro.3.c.24 ende.5 a.8 ‡Gal.3.b. 13. ‡Eph.1.c. 20.6. b.16. 2.Co.2.a.2 1.Joā.1. a. 7.ess 2. a.2

* Door die geschēckte weldaet Gods/ ‡die in synen eenigē Sone voor ons: op dat wy niet eewelijck vergaen souden in ‡die schandelijcke doot des cruyces gegeuen heeft/ op dat alle die in hem gelouen/ salich worden.

Vraghe.

Maer na dat ons Christus wt louter genade rechtueerdicht/ zijn wy nu van de gehoorsaemheyt des Godlijckē Wets also verlost ende ontleghen/ dat wy tgene dat ons lust doen mueghen?

Ant-

Antwoorde.

Neen wy trouwē. Wāt daer een groot onderscheyt is tusschen de veruloeckinge des Wets/ * van de welcke ons Christus alleene verlost heeft: ende die ghehoorsaemheyt des Wets / die welcke hy ons altoos voorhoudt ende eyscht. Want God na zijn gherechticheyt can nemmermeer lijden die verlatinghe zijns Wets: * maer versoeckt de boosheyt / ende verderft alle sondaers.

Gal.3.b.12 Rom.8.a.3 2.Pet.2.b 16. Gal.5.a.2. Ro.6.b.16 Ex.20.a.5 Pſa.5.a.5. 14.5.a.8.

Vraghe.

Maer ghemercht dat wy van natueren tot de ghehoorsaemheyt des Wets seer traech zijn / ende altijdt min doen dan wy behooren: hoe sullen wy hier mogen ghetroost worden?

Antwoorde.

Van Christo Jesu alleene: Die tē eersten ons doorsmen Gheest vernieut ende verwecht tot een nieuwicheyt des leuēs. Ende ten anderen/ al wat in onse werchē noch onreyn ende onvolkomen is / * dat reynicht hy/ ende volmaket.

Phi.3.c.21 Joā.3.a.2. 1.Joā.2.a. 9. Col.1.b.13 14.

Vraghe.

Maer profiteren ock dese weldaden Christi alle menschen?

1.Co.1.a.8

Antwoorde.

Neen sy/ maer den gelouigen alleene. * Want wie daer niet ghelooft is bā nu

Joā.3.b.18 Mar.16.b 16.

verooꝛdeelt. Vraghe.

Wat is dan een oprechtich gheloouen?

Antwooꝛde.

Het is een vast onwãckelbaer betrouwen in God/in onse herten dooꝛ den heyligen Geest verwecket/ dat hy ons een genadich Vader is / om Chꝛistus Jesus zyns Soons wille.

Vraghe.

Met wat teeckenẽ wooꝛt die warachtich gheloouе van den valschen onderkent?

Antwooꝛde.

Ten eerſten/het warachtich gheloouе/ is niet een naeckte hiſtooꝛiſche kenniſſe/ maer een vaſt betrouwen. Ten anderẽ/ het heeft zyn woonſte niet in die lippen/ maer in onſe herten. Ten derden / het aenſiet God den Vader/ eñ ſynen Soone Jeſum Chꝛiſtum. Ten laetſten/het heeft ſynẽ oꝛſpꝛonck wt den heyligen Geeſt/ die ons wederbaert / vernieut/ eñ allerhande Godſalige vꝛuchten in ons vooꝛtbꝛeugt / ende leert ons alle dinghen die waerheyt na het ghеspenbaerde wooꝛt Gods. So waer deſe teeckenẽ gebꝛeken/ daer is geen gheloouе/maer alleẽ een opinie oft meyninghe. Vraghe.

Rom. 4. b. 18. Hebr. 11. b. 13. Rom. 10. 8. Joan. 14. b. 9. 10. Joſ. 3. 8. 5. Joan. 15.

Zynder oock eenighe ſekere hooftſtucken ons Chꝛiſtelyckеn gheloofs.

Antwooꝛde.

Jaet

Iaet: de welcke in een ſpreeck woort/ (het welck Symbolum Apoſtolorum genaemt is) begrepē ſijn/ met deſe woordē.

Ick gheloove in God den Vader Almachtich, Schepper de Hemels ende der Aerden.

Ende in Ieſum Chriſtum ſynen eenighen Sone onſen Heere.

Die ontfanghen is van den heylighen Gheeſt, gheboren van die Maghet Maria.

Gheleden onder Pontio Pilato, ghecruyſt, gheſtoruen, ende begrauen. Is neder ghedaelt ter Hellen. Ten derden dage is hy wederom opgheſtaen van den dooden. Is ten Hemel opgheclommen, ſidt ter rechterhandt Gods des Vaders Almachtich, van waer hy komen ſal om te oordelen die leuende ende die dooden.

Ick gheloove in den Heyligen Geeſt, Die heylighe Chriſtelijcke Ghemeynte, Die ghemeynſchap der heylighen, Die vergiffeniſſe der ſonden. Die verrijſeniſſe des vleeſchs. Ende dat eewich leuen. *Amen.*

Vraghe.

Hoe wert dit Symbolum ghedeylt?

Antwoorde.

In drij sonderlicke stucken. Het eerste is van God den Vader/het ander vanden Sone/ende het derde vanden heyligen Gheest.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met de woorden/ die van den Vader gheseyt zijn:

Antwoorde.

Dat is/Ick gheloove dat de eewighe God/mijn God ende Vader is/die daer is schepper/onderhouder/ende regeerder des hemels/ende der Aerden/ende alles watter in is. In den welcken alleene ick ganschmijn betrouwen stelle/versekert zijnde/dat hy my helpen mach/ende oock wilt/aenghesien dat hy almachtich is/ende daer toe mijn Vader.

Gen.1.a.1. ende 17.a.1.2

Vraghe.

wat is/Ick gheloove in Jesum Christum/synen eenigen Sone/onsen Heere.

Antwoorde.

Dat is. Ick stelle gantsch mijn betrouwen oock in den Sone Gods/als in den Vader/*gemerct dat haerder beyder eere eenen ghelijck zij/‡door den welcken ick eenen vrijē toegāck hebbe tot den Vader.

Joan. 14. a.1. Joā.5.c.23 ‡Eph.2.b 18.ende3.b.12

Vraghe.

Waerom is hy Jesus/dat is/Salichmaker ghenaemt:

Luc.2.b.11. Matt.1.c. 21.

Antwoorde.

Om

Om dat hy zijn volck salich maeckt van hare sonden/ende datter in geenen anderen eenighe salicheyt gheleghen is. mat.1.c.21. Act.4.b.12

Vraghe.

Waer om is hy Christus/ dat is/ de Gheſalfde gheheeten?

Antwoorde.

Om dat hy een eenich/eewich/eñ opperſte Coninch/ Priester/eñ Leeraer synes Gemeynten is: door wiens ordinancien/offerhande/ende leeringe alleene/sy geregeert/gereynicht/ende gelcert moet wesen/na het ghetuyghen der gantscher Schriftuere.

Vraghe.

waerom is hy een eenich Sone ghenaemt?

Antwoorde.

Om dat hy alleen van der eewicheyt aen wt den Vader geboren is/ ǂde wtgedruete beelde zijns wesens/ǂhem ghelyck wesende:*ende by dien eerweerdich euen als de Vader/ǂouermidts dat hy is met den Vader waerachtich God/ende het eewich leuen/ǂbouen al God wesende/in der eewicheyt ghebenedijt/Amen. Hebr.5.a.2 Apoc.1.a.5 ǂPhe.1.a.3. ǂphil.2.a.6 *Joan.5.c.23. ǂJoā.5.c.23. ǂRom.9.a.5.

Vraghe.

Zijn wy oock niet kinderen Gods?

Antwoorde.

Ja wy trouwē/*maer alleen door annemin- Ro.8.b.15

Ga.4.a.6 Ep.4.b.11 ‡10.8.a.3. Joan.1.b. 14.ende.3. b 18.

neminge ende niet wter natuerech: maer hy is de ‡natuerlijcke/ warachtighe/ ende eenighe gheborē Gods Sone.

Vraghe.

Waerom is hy onse heere gheheeten?

Antwoordē.

1.Cor.8.a.

Ten eersten/om dat wy hem/als onsen heere/ * alle ghehoorsaemheyt schuldich zijn. Ten anderen / om dat hy ons door zijn macht ende goedthept van alle onse

1.Cor.6.b 19 c.20. ende 3.b.19. Hebr.2.b. 14.15.

vyanden/Sonde/ ‡ Sathan/ doodt/ ende Helle verlost heeft.

Vraghe.

Hoe heeft hy dese Verlossinghe ghewracht?

Antwoordē.

Dit wordt in die nauolgende Artijckelen ghe leert.

Vraghe.

Wat bediedt dan/dat Jesus is geseyt ontfanghen te wesen vanden heyligheu Gheest?

Antwoordē.

Ga.4.a.4 Psal.2.a.1 heb.2.b.14 Joan.1.b. 14.

Dat hy Godblijuende/in de volheydt der tijden/de gedaente eens knechts ontfanghen heeft/mensche synen broederen ouer al gelijck ghewordē: dat is / dat hy der kinderen vleesch ende bloedt in de selue wijse met haer/wt die Maghet Maria/doelachtich is gewordē/sonder eenighe

ghe ſonde nochtans. Want dit gheſchiedt is buyten het toedoen des mans/ *alleene dooz het omſchaduwen des heyligheu Gheeſts. Mat.1.b. 18. Lu.1.d.35.

Vraghe.

Wat trooſt hebben wy hier wt?

Antwoordc.

Ten eerſtē/dat onſe natuere/die dooz de ſonde verontreynicht is/dooz zyn heyligh ontfanginge / ſuyuer ende reyn gheacht is. Ten anderen / dat hy onſe eenige warachtighe Middelaer ſy: als die niet alleenlyck eender/ maer beyde der natueren/namelyck/der Godlyckher ende menſchelyckher/deelachtich is. pſa.51.a.7 1.Tim.2.a 5. gal.3. b.19

Vraghe.

Waerom is hy meer in de Schriftuere/geſeyt/van Maria/dan dooz Mariam gheboren te weſen?

Antwoordc.

Op datter gheen twyffel ſoude weſen/dat hy zyn vleeſch wt Maria ghenomen hadde/ na den gheſlachregiſter* van Mattheo beſchreuen. Op den welcke hy/ een ſone Marie / ‡ die vrucht haers lichaems/ ‡ die bloeme der woztelen Jeſſe/ het *zaet der Vrouwe/ende die Sone Dauids/ ende des menſchen / in de Schriftuere ghenaemt is. Matth. 1. ‡Luc.1.f. 42. ‡eſa.11.a.1 gal.1.a. 4. *ge.3.b.15.

Vraghe.

Waerom heeft hem die Sone Godts

hier

hier toe verneder / dat hy vleesch / dat is mensche ghewoꝛden is.

Antwoꝛde.

Hc. 2. b. 14 en 4. b. 15. Op dat hy na de ontwijffelachtighe leere Pauli / ouer al verfoeilt mochte werden / en sterven soude / ende doꝛ de doodt te mete doen den genen / die daer gewelt des dots hadde / namelick / den Duyuel.

Vraghe.

Wat houden de nauolgende Artijckelen inne / van de cruycinghe / doot / begrauinghe ende nederdalinghe Christi.

Antwoꝛde.

Wy legg'en uit / wat Christus in zijn 2. Coꝛ. 15. 3. menschelijcke natuere * booꝛ ons geleden heeft / te weten / alderhande ellendicheden / die * alderschandelickste doodt des Matt. 27. d. 38. cruycen / de begrauinghe zijns lichaems / die daer der andere menschen begrauinghe gelijck was: so dat zijn ziele van den lichame / het welck in het graf lach / inder Luc. 23. e. 43. waerheyt verschepden / * in het Paradijs was. Met koꝛte woꝛden / hy heeft den toꝛn Gods / om de sonde des menschelijcken ghesladhte / die hy op hem ghenomen hadde / waerlijck geuoelt / sonderlijck doe hy aent cruyce spꝛack: Mijn God / mijn Mat. 27. e. 46. God / waerom hebdy my verlaten? Psa. 22. a. 1

Vraghe.

Wat woꝛt ons hier uit gheleert.

Ant-

Antwoorde.

*Dat ons nu God den Vader versoēt Rom.16.c
is door Christū / ende om Christus wil- 24.
le / *de welcke voor onse overtredingen Esa.53.a.5
ghewont is / ende is in tween ghewor-
pen voor onse boosheden / want die straffe
onses vredes is hem opgheleydt / eñ door
zijn slachtelicke zijn wy ghenesen. By den
welcken wy ooch om zijns naems wille /
*alle schande ende crijnce geerne draghen Heb.13.b.13.
sullen. *ende ons selven den broederen te- 1.pet.1.b.11.
goede laten komen / ende ons van de son- eph.5.c.20
den / daer voor hy ghestorven is / neerstelijck wachten. 1.Joan.3
b.16.
Ro.6.b.12

Vraghe.

Wat leeren wy wt die verrijsenisse Christi.

Antwoorde.

Vldereerst / *dat hy is die overwin- 1o.14.b.11.
ner aller onser vyanden / *na dat hy hem- * Joan.2.
selven van de doot-becke konnen op ver- b.19 ende
wecken. *Ten anderen / dat wy ooch in 20.b.18.
onse lichamen door hem herrijsen sullen. * Jo.5.c.25
†Ten laetsten / dat wy na een nieuwig- 1.Cor.15.c
heyt des leevens staen sullen. 21.
Jo.11.c.25.
†1o.6.a.4

Vraghe.

Wat is / hy is in de Hemelē opgeklom-
men.

Antwoorde.

Dat is / Jesus Christus / in dat eenich lichaem ons vleesches / *dat hy wt Maria mat.1.b.16
ghenomen heeft / is nerghens in die we-
relt /

‡Act.1.8.9 eñ 3 b.12. Ebr.7.c.26. ‡1.10.12.8.1. Rō.3.d.25. eñ 8.d.34. * 10.14.8.1 eñ 17.c.24. ‡10.5.c.14. Ap.14.b.13. ‡1 Col 3.8.1 Phil.3.c.20. Rō.6.8.4. *2.Pet.3.c. 22.Heb.1.b 23.eñ 10.b.13

relt/‡maer houen de wolken in den Hemel/‡daer hy onse voorspreker en Middelaer is by den Vader/ *By den welcke ons door hem een plaetse bereydt is/‡tot de welcke wy sterruende henen varen. ‡Daerom behooren wy hier leuende/Hemelsche ende niet eerdtsche dingē te soecken ende te aendencken.

Vraghe.

*Wat is de rechte handt des Vaders/aen de welcke Christus is sittende?

Antwoorde.

Dese dinghen werden menschelijcker wijse ghesproken. Want de Vader gheen rechte handt heeft / noch de Sone eenen stoel / maer door dese spraecke wort wtghedruct de eere ende Maiesteyt Christi/ die hy nv heeft inden Hemel/ oock in zijn menschelijcke nature/te weten/dat hy is ‡werckende ende regerende alle dingen met den Vader / op dat hy met hē gheert ende ‡aengheroepen werde: niet tegenstaende/dat hy hier leuēde in dese werelt veracht was/ende noch dagelijcx veracht wert.

Phil.2.b.13 1.Cor.1.8.2

Vraghe.

Wat leeren wy hier in/dat hy geseyt is te comen om te richten de leuēde ende de doode?

Antwoorde.

Dat

Dat de Coninck der Coningen Chri- Apoc.1.8.7
stus/niet eewelijck lijden sal/dat de god- Iu.17.c.24.
salige van de godloose alweech sullen ver- Act.1.b.11.
druct wesen. ✠Maer dat hy eens ✠als men mat.13.d.31
daer op minst dencken sal/in zijn lichaem eñ.24.d.37
wten Hemel comen sal / waerblijckelijck eñ.25.8.6.
voor de gantsche werelt : niet om leedt-
schap te prediken/*maer om te richten: so ro 14 b.10.
wel de gene die van den begijnne des we- 2.co.5.b.10.
relts ghestoruen/ als die als dan leuende 1. Th. 4.b.
beuonden sullen werdē: eewelijck salich- 16.
makende de godsalige/ende verdoemen-
de de boose.

Vraghe.

Wat is/ Ick gheloue inden heyligen Gheest.

Antwoorde.

Dat is/ *Ick bekenne hem te wesen Matt.3 b.
eenen persoon vanden Vader eñ den So- 16.17.ende
ne verschepden/eñ nochtās een God met 28.b.9.
haer beyden.*Ten eersten/ouermits dat Matt.28 b
wy in zijnen Name/so wel als in des Va- 19.
ders eñ des Soons name ghedoopt wer- ✠1. Cor.12
den.✠Ten andere/dat hy een oorspronck b.18.
eñ wtdeelder aller gaue is na zijnē wille. *Act 15.8.2
*Ten derdē/dat hy de dienaers ghest tot eñ 20 c.28.
de Gemeynte/✠de werckt hy leydt in alle ✠10.14.c.26
waerheyt.✠Ten vierden/dat hy de God- eñ 16 b.13.
saligē verbaert eñ vernieut/troost/ eñ in 1. Jo.3.c.24
de hope der salicheit versterct/*Christum ✠Jo.3.8.5.
na zijn woort in alle zijn instellingen ver- Jo.16.c.20
cert/ Rom 8.2.1
Ephes 1.
*Jo.15.8.8

Jo.16.a.8. leert / ✝ de werelt van sonde / gherechticheyt ende oordeel straft: den vleesche in
Ga.5.b.17 de ✝ Godsalighe wederstaet in de welcke hy heylighe vruchten voortbrenght.

Vraghe.

wat is / Ick gheloove die heylighe Christelycke Ghemeynte?

Antwoorde.

Mat.16.b 18. Dat is / Ick gheloove dat Christus in
eñ 28.b.19. dese werelt zyn Gemeynte heeft de gät-
Jo.3.c.29 sche wereldt ouer ghestropt. Der welc-
✝Eph.1.c. ker hy * Bruegedom / ✝ hooft / ✝ Beschir-
22. Colos. mer ende Heylichmaker sy. Van welcher
1.b.18. Ghemeynte ick my gheloove een lidtmaet
eph.5.c23. te wesen.
✝Mat.16. b.18.

Vraghe.

Ouermidts datter daer veel bedrogen worden door den titel der Kercken oft Gemeynte / segt doch door wat teecknen dat ick de warachtighe Ghemeynte van de valsche onderkennen sal / opdat ick wete / van de welcke ick my afscheyden / ende tot de welcke ick my begheven sal?

Antwoorde.

Daer zyn twee wtwendige warachtige teecknen der wtwendigher kercken / Namelyck / de trouwe Predicatie des
mat.28.b. 19. woorts / eñ die rechtsinnighe oeffeninghe
eph.5.c.26 der Sacramenten / na de instellinge Christi: tot de welcke ock behoort het neerstich

stich gebruyck der Christelijcker kranc/ Lu.9.c.18
ende tot sulcker Ghemeynten behoren 1Co.11.a.9.
hen alle Christenen met een open belij- He.10.c.25
dinge toe te voegen/ waer datse ooch zijn.

Vraghe.

Maer ist ooch ghenoechsaem om een leuende lidtmaet der Gemeynte Christi te wesen/ datmen onder sodanige wtwendighe warachtighe Ghemeynte staet?

Antwoorde.

Neent voorwaer: Wat daer toe noch van nooden is te hebben den inwendighen aenblaes des heyligen Gheests/ die daer het gheloove en liefde in de warachtighe lidtmaten Christi verwecht ende omstoot. Alle die hier sonder zijn/ zijn kaf ende dranck onder het koren/ die te haren tijde/ (het en sy dat se haer bekeren) verbrant sullen werden. 1.Jo.5.b.c. Ro.8.b.16. Matt.13.c 16. Lu.3.b.17

Van de vvtvvendighe teekenen der Ghemeynte: namelijck/ het Woort/ ende de Sacramenten.

Vraghe.

Maer ouermits dat in de wtwendighe teeckenen der Gemeynte veel ghelegen is/ wilt doch my van de selue breeder antwoorden: ende in den eersten/ waer in het woort ghelegen is?

Antwoorde.

In de Wet ende het Euangelium.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaeringe des Godlijcke Maiesteyts ende willen / volcomelijck leerende / wat men doen oft laten sal / veroordeelende alle de gene dese eenichsins ouertreden.

Psa.18.8
Ro.3 b.20.
Ieu.16. b.15

Vraghe.

Hoe wert die Wet te rechte in de Ghen eynte ghepredict?

Antwoorde.

Ten eersten: als de godsalicheyt gedreuen wort / ende de dryghementen met een stranghe straffinghe der sonden voor oogben ghestelt werden. Ten anderen / als alle menschen ghekert werden dat sy onder de sonde besloten zyn. Ten laetsten / als de ouertreders ernstelijck tot beteringe in allen manieren vermaent werden.

1.tim.4.8.2
Ro.11. b.32
Gal.3.c.22.
2.Tim.4. 2.2.

Vraghe.

Wat is het Euangelium?

Antwoorde.

Het is een seker vercondinghe der vergeuinghe der sonden / alleenlijck in den Name Jesu Christi ons eenigen Middelaers: die daer is geboren wt den zade Dauids / wt de haders wesende / nae den

Luc.22.b.19
Act.4. b.10. 2.Tim. 2.8.5.
Ro.1.8.3. en.9.8.5.

bleesche/ ende warachtich Godt in allen ghesegheut inder eewicheyt. 1.to.5.c.20

Vraghe.

Mach er geen ander Euangelii wesen?

Antwoorde.

Neent: Want desc leeringhe is het eewich/ warachtich en eenich Euāgelium/ ende den grondt aller Apostelen eñ Prophoten. ✝ Daer can geen ander fondamēt gheleyt/noch ghepredicht worden. want wie daer eē ander predict/al waert schoō eē Engel wt dē hemel/die sy vervloect. eph.2.c.10. 1.Co.3.b.11 Gala.1.a.8

Vraghe.

Is het dan een valsche vergaderinge/ in de welcke Christo benomen wert volcomen vergiffenisse der sonden / oft daer sijn Godlicke oft menschelycke natuere gheschent oft verloochent wert?

Antwoorde

Jaet sonder eenich twijffel/ het en sy dat wyden grondt der heyligher Prophetē ende Apostelen verwerpen willen/die al dit eendrachtelyc van Christo Jesu geleert hebben. Es.7.b.14. ende 9.a.5. eſi 11.a 1.2. Jer.23.a.5. Rom.1.a.3 ende 9.a.5. Hebr.1.a.3 eſi.2.b.14.

Vraghe.

wat is een Sacrament?

Antwoorde.

Het is een heylige oeffeninge der gemeynten/ van Christo ingestelt/ghelegen in een inwendich mysterie oft verbor- Mat.26.c. 26. Marc.14.c 22.

gheenthey t / ende seldere wtwendige ceremonien: door de welcke de gheloouige in de gheschencte vergheuinghe der sonden door Jesum Christum / besegelt / ende haers dienst tot God ende haren naesten vermaent werden.

Vraghe.

Wat is de verborgentheyt der Sacramenten?

Antwoorde.

Het is de ghemeenschap des lichaems ende bloets Christi: dat is een verclachticheyt aller weldaden die ons Christus in zijn ghebroken lichaem ende wtghestort bloedt verdient heeft.

Vraghe.

Wat is het wtwendich dinck in de Sacramenten?

Antwoorde.

Het is een seker ceremonie / door het woort Gods ingheset / de welcke in de oogen ende sinnen vallende: de gheloouighe / so verre als in haer is / * leydt tot de inwendige verborgentheyt.

1. Cor. 10. b 16.

Vraghe.

Waertoe zijn de Sacramenten ingestelt?

Antwoorde.

Meest om twee oorsaken. Ten eersten / op dat sy Gods ghenaden den gelooui-

ghen

beseghelen. Tenanderen / dat sy deselue haers diensts vermanen.

Vraghe.

Ouermidts dat daer dobbel ghebruyck der Sacramenten is / te weten / der beseghelinghe / ende der vermaninghe: segt doch / welck het weerdichste ende meeste van beyde is.

Antwoorde.

Het gebruyck der beseghelinghe. wāt daer wt so is het ander spruytende. Ende de Sacramenten / door het ghebot Gods / werden den sommighen wtgedeyt / in de welcke het ghebruyck der vermaninghe / om de aengeborē kranckheyts wille geen plaetse hebben kan. Also was de Besnijdenisse in het Oude Testament wtghedeylt den kinderen die noch niet verstonden wat dat die besnijdenisse des herten was. ge. 17. b.

Vraghe.

welck zijn de Sacramenten der Ghemeynten Christi?

Antwoorde.

Den Doop / ende het Nachtmael des Heeren.

Van den Doop.

Vraghe.

wat is den Doop? Antwoorde.

Het is een heylighe instellinghe Chri-

mar.16.b. Act.2.b.38. 1.Cor.12.b.13. Eph.5.c.29. Col.2.b.12. Tit.3.a.5. rom.6.a.3.

ti/door die welcke zijn Gemeynte/ metten water ghedoopt wert / in den Name des Vaders/ ende des Soons / ende des Heylighen Gheests: op dat sy in die ghescheenckte quytscheldinghe der sondē besegelt / ende ock haers dienſts vermaent wert.

Vraghe.

Is het ock genoech dat ghy in t kinderdom ghedoopt zijt?

Antwoorde.

Neent en trouwen/maer ick moet die verborgentheden des doops leeren/ende eewelijck in mijn herte pryten. * Ock de selue in den gantschen handel mijns leuens vtdrucken: anders so sal my den Doop niet tot der salicheyt / maer meer tot die verdoemenisse wesen/ ‡ gelijck de Gesnijdenisse den ondanckbaren Joden ghewest is.

Rom.6.a.1.2.4. Jerem.4.a.4. Rom.2.c.27.

Vraghe.

Wat leert ghy dan in uwen Doop aenmercken?

Antwoorde.

Die groote ende onwtspreckelicke genade des Vaders te mywaert door Christum/door de welcke hy my in mijn kinderdom/buyten mijn verdienste van sonden repnighende/door het ghetuygē des Doops tot zijn kint aenghenomen heeft.

Vra-

Vraghe.

Wat troost hebdy hier wt?

Antwoorde.

Dat ick * in mijn conscientie gherust ben/ende verseeckert te Gode waert / dat hy my nemmermeer dā hem verwerpē wil/ so dickmael als ick door een waerachtich leedtscap mijnder sonden /in het ghelooue Christi Jesu/tot hem om vergiffenisse come. 1. Pet. 3. c. 21.

Vraghe.

Wat aenmerckt ghy meer in uwen Doop? Antwoorde.

Dat ick in ganssch mijn leeuen neerstichept doen moet/om die beelde des doots/ begrauinghe/ende verrijsenisse Christi/ in alle mijn handelinghen wt te druckē/ aenghemerckt dat Paulus leerdt/dat die ghene die in Christum Jesum ghedoopt zijn/in zijn doodt/begrauinghe/ende verrijsenisse ghedoppt zijn. Rom. 6. 8. 4.

Vraghe.

Hoe doet ghy dat?

Antwoorde.

Als ick neerstichept doe mijn vleesch met zijn lusten ende begheerten te cruycen ende te doodee/ende den ouden menschē te begrauen / op dat ick in een nieuwicheydt des leuens verrijse/ende * met alle menschen vruchtelijck leue. Desen dinghen moet ick altijt neerstelijck ouerdēc- Gal. 5. c. 24 1 Co. 13. b. 13. 1 Co. 12. b. 18.

ken / maer in sonderheyt alsser yemandt in die Ghemeynte ghedoopt werdt.

Vraghe.

Ist oock na den woorde Gods geoorloeft de onmondighe kinderen der Ghemeynte te doopen?

Antwoorde.

Ex. 5. v. 26. Ja het ✝want ist dat Christus zijn Ghemeynte reynicht met den Waterbade in
Actu. 10. v. 47. het woordt: * ende dat niemant van den Doop can weeren den gene die den heyligen Gheest hebben: ✝ende oock niemãt
Ro. 4. v. 11 den seghel des Godlijcken bõnds ontrecken kan vã die verbõndtgenooten Gods:
Matt. 28. ✝ende dat den Doop toecoemt allen den ghenen / die een salichmakende gemeynschap hebben met God den Vader / ende den Sone / ende den heyligben Gheest: so moeten die gheloouighe Ouders haer kindeckens totten Doop presenteerẽ / eñ de getrouwe Dienaers Christi / volgẽde
Matt. 28. v. 20. haerẽ dienst / moetense doopẽ / ten troosse der Ouderẽ / eñ der gãtscher Gemeynte.

Vraghe.

Hoe so?

Antwoorde.

Mat. 18. v. 3 eñ 19. v. 14 Mar. 10. v. 14. Rom. 8. Want die kinderkens zijn die sonderlickste lidtmaten der Gemeynte Christi / ende behoorẽ hem toe / ende hebbẽ daerom den heyligben Gheest / ende zijn oock onder den

der den bondt Gods ontwijuelijck bello- act.2.d 39.
ten/ende hebben een salichmakende ghe- 1.Cor.7.b
meynschap metten eewighen ende wa- 14.
ra hytighen Godt. Mat.28.b
19.20.

Vraghe. marc.16.b

Maer daer staet ghescheuen: So wie 16.
ghelooft ende ghedoopt wordt / sal salich
wesen: maer die kinderkēs en connē niet
ghelooven/noch Christū mondelijck be-
lijden/hoe connē sy dan gedoopt worde:

Antwoorde.

Maer aldus soudemen ock moghen
vraghen: hoe connen die kinderkens sa-
lich worden/ aengesien datse niet gelo-
uen connen: So salmen dan wt de voor- marc.16.b
gaende ghetuyghenissen der Schrifture 19.
versekert zijn/ dat den Doop haer toe-
comende is.

Vraghe.

Maer waer toe dienet/datmen van de Actu. 8.d.
halwassen/eerse ghedoopt moghen zijn/ 37.ende.10
een ghelooue is eysschende / eñ een mon- 2.43.
delijcke belijdenisse?

Antwoorde.

Om dat de Ghemeynte alleen hier door
versekert zijn kan/datse indē bont Gods
ende lidtmaten der Ghemeynte Christi 10.20. 2.6.
zijn. waer af het ghelooue een inwendich
in haer/ ende die belijdenisse des monts
een wtwendich ghetuyghenisse is tot de

Ghe-

Gemeynte. Daerom/waert dat die bolwasſene/Chriſtum niet recht beleden/oft dat die Ghemeente ſeker ware/datſe een gheeuynſde beliſdinghe deden/ſo ſouden ſy niet ghedoopt worden/ ouermidts dat de Ghemeynte hier door bekennen ſoude/datſe met Chriſto ende zijn lichaem gheen ghemeynſchap hebben.

Vraghe.

Waerom wordt het gheloouе/ende de mondelijcke beliſdinghe niet der gheliſcken van den kinderen in die Ghemeynte gheeyſcht/eer ſy ghedoopt worden?

Antwoorde.

Ouermidts dat die Gemeynte van haer der ſalicheyt veel ſekerder getuyghenisſe heeft wten woorde Gods/dāmen wt die beliſdinghe der bolwaſſenen hebben can. Eñ haer aengeboorē ✝ranckheyt door de welcke ſy niet gelooue noch beliſdē connen/die wert haer niet toegherekent om Chriſtus wille/✝indē welckē ſy gheſegēt/ dat is heylich/gherechtich/reyn eñ geloouich gheacht werdē/✝niet min dā de bolwaſſene gelouige. Het ſelue moetmē gevoelen van den Doop der bolwaſſenen/ dooуen eñ ſotten der Gemeynte Chriſti.

Ge.17. 8.7
Act.2.d.39
2.Cor.7. b.14.
✝Mar.19. b 14. ✝Marc. 10.b.14.
Lu.18.b.13
✝ Eſa. 53. 8.4.
✝ Mar.10 b.16.
1.Cor.10. 8.1.

Vraghe.

Van wien dan is die plaetſe ✝Marci geſproken?

Marc.16. b.16.

Ant-

Antwoorde.

Dit dat sy verstaen is van den volwassenen alleenlijck gheseyden te wesen/ te bergheefs woordt sy teghen den kinderdoop voorgheheyacht / tenzy datmen die kinderē met den dooue ē̄ sotten der Gemeyntē/ongodlijck ē̄ tonrechte wil verdoemē/ om des wille dat sy niet gelooue.

Vraghe.

Hoe so

Antwoorde.

Want in den Text by Marco volghtmaer die niet en gheloost / sal verdoemt wesen.

Vraghe.

Maer soude dese plaetse eenichsins oock van die kinderen der Ghemeynten verstaen moghen wesen

Antwoorde.

Ja sy/als men te weten by de gelooui- marc 9. d.
gē̄ verstaet/die daer metter daet/oft door 10.eñ 10.b
toereken inge voor gheloouighe g' eacht 14.
zijn in het aensehyn Gods ende der Ghe- 1. Cor. 7.
meynte. Maer die onmondighe kinderen b.14.
der Ghemeynte zijn door gheloouige gehouden/door toereken inghe Christi: aenghemerckt dat in haer is/ * de gerechtic- 10.4.b. 13
heyt des gheloofs/ so wel alsse was in de kinderen der Israeliten: so moeten sy dan oock gedoopt worden/ so wel als de volwassen gheloouighe.

Vraghe

Vraghe.

Maer die onmondighe kinderen verstaen noch begrijpen dese ghenade Gods tot haerwaerts niet.

Antwoorde.

esa 53 8. 4 ge. 17. b. 12 Dat is wel waer: Maer de onwetenschap / die der lidtmaten Christi door die crauckheyt der natueren aenhangt / kan niet beletten dat God zijn genade in haer beseghele/als het in die besnijdenisse der Jodischer kinderkens claerlinck geschiedde. Ja God verclaert by desen middel te meer zijn ghenade in de ghemeynte/ende verwecht by dien alle menschen tot meerder danckbaerheyt/als sy de selue genade namaels verstaen.

Van het Nachtmael Christi.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

mat. 26. c. 20. marc. 14. c. 22. Luc. 22 b. 19. 1. Cor. 11. c. 23. Het is een heylige instellinge Christi/ in de welcke by den gheloouighen door het eten des ghebroken broots/ende het drincken des wijns wtdruckt / ende in haer beseghelt / die ghescheurte berghenunghe der sonden / door die verdienste zijns

mael Christi. 23

zijns ghebroken lichaems / ende tot ghestorten bloets.

Vraghe.

WAerom heeft Christus zijn Nachtmael ingestelt / ende heeft ghewilt / dat ment onderhouden soude?

Antwoorde.

Op dat de geloouige te beter beschermt souden wesen tegen de listen des Duyuels: die de selue door de last der sonden beswaert zijnde / tot wanhope of tot valsche remedien des salichepts soecht af te lepden. Luc. 4. d. 2.

Vraghe.

Hoe worden de gheloouighe door het oprecht ghebruyck des Nachtmaels gholpen?

Antwoorde

Nae datter maer eenen seker en prijs onser verlossinge is / namelijck / de doot Christi / in de welcke hy zijn lichaem aen den Outaers des cruyces voor ons opgeoffert / ende zijn bloet voor ons uytgestort heeft: so heeft hy zijn Nachtmael tot eene seghel deses onuutspreckelijcken weldaets ingestelt. Ende op dat wy desen soeten smaeck ende vrucht zijns Nachtmaels te beter souden ghenoelen / ende in onse herten te vaster drucken / so heeft hy het ete des ghebroken broots / zijn ghegheuen ende Eph. 1. d. 7. 1. tim. 1. d. 6. Esa. 53. d. 5. Joh. 6. c. 51. matt. 27. d. 35. 2. Cor. 22. d. 19. 1. Cor. 11. c. 23.

ende ghebroken lichaem: ende het drinc-
ken des Kelcks/zijn vergoten bloet ghe-
naemt. So dat de gheloouighe de gedach
tenisse des doodts Christi in het Nacht-
mael houdende/so seker zijn in het gelo-
ue / door de werckinghe des heyligher
Gheests/dat haer sonden door Christum
vergeuen zijn/ als sy seker lijck het broot
daer nutten/ ende den Kelck des Heeren
drincken.

Vraghe.

Waer af werden wy in het Nachtmael
meer vermaent?

Antwoorde.

Onses dienst/so wel tot God/als tot
onsen Naesten. Ten eersten/dat wy al tijt
danckbaer zijn tot God/ voor soo groote
1.Cor.10.b weldaet. Ten anderen/ * dat wy ons van
14. 2.Cor. alle valsche Godts diensten afscheyden.
6.b.17. Ten derden: dat wy alle cruycen/om Chri
sti Naems wille ghewillich lijden. Ten
1.Pet.2.b.17 vierden/ * dat wy broederlijcke liefde sul-
len tot malcanderen bewijsen / ende den
armen nae ons vermogen mildelijck by-
staen. Ten laetsten/ dat wy ons van alle
Eph.5. 8.1 sonden/ * door de welcke Chr stus hem-
1.Co.15.8.3 selven inde doodt opgeoffert heeft/ * neer
*Ro. 6.8.2 stelijck wachten sullen.

Vraghe.

Sondighen sy oock/die sonder ernsti-
ghe

ghe ouerdenckinghe deser dinghen ten Nachtmale dt eender ghewoonte oft anderſins toegaen?

Antwoorde.

Wae ſy grouwelijck / wie ſy oock zijn: wāt ſy beſchuldich zijn des lichaems ende bloets Christi / hem ſelven het oordeel etende ende drinckende / om dat ſy het lichaem Christi niet onderſcheydē / dat is / de weerdicheyt der offerhāde des lichaēs Christi niet recht ouerleggghen ende bekennen. Daerom moet hem een yegelijc te voren proeuen. 1.Cor.11.v.29

Vraghe.

Waer in is dese proeuinghe gelegen?

Antwoorde.

Alderecrſt in de waerachtighe kennisſchap ende leedtſchap ouſer ſonden. Ten anderen int ghelooue Jeſu Christi / dat hy alleen ons door de cracht zijns doots / van de verdoemenisſe verloſt heeft. Ten laeſten / in het ernſt voornemen eens beteren leuens: ons weer herten verſoenē de met alle menſchen: ende quātſcheldinghe begherende van alle de ghene die wp misdaen oft verergert hebben / ende oock vergheuende de ghene / die tegen ons eenichſins misdaen hebben. Rom.5.v.15. Matt.5.v.44. Luce.17.v.3. mat.18.v.21

Van

Van de straffe der sonden, in de Gemeynte.

Vraghe.

Ghy seyt te voren van het gebruyck der Christelijcker straffen / dat dat selue den Sacramentē toegedaen moet wesen: so legt my dā wt / wat dat de Christelijcke straffe sy:

Antwoorde.

Matt.18.b 15.1.Cor.5. 2.4. ‡He.3.b.13

Het is een heylighe ordinancie Christi in zijn Gemeynte / ‡door de welcke een yeghelijck eenen anderen behoort te vermanen / ende de vermaninghe van eenen anderen ghewillichlijck te ontfanghen / oft anders wt de Ghemeynte ghe-worpen / ende de Satan ouerghelevert te worden / als een verrot lidt der Gemeynte.

Vraghe.

Wien behoort men op dese wijse wt de Ghemeynte te worpen?

Antwoorde.

1.Co.5.2.4 Mat.18.b. 14.

Alle de ghene wie sy oock zijn / die in haer sonden blijnen willen / ende de neerstige vermaningen der Ghemeynte hartneckichlijck verachten.

Vraghe.

Wat salmen van sulcke wtghewor-pene gevoelen?

Antwoorde.

Datse

Datse den Duyuel zijn ouergeleuert/ 1.cor.5.8.4
eñ haere sondē sekerlijck inden Hemel ge- Hebr.12.b.
bonden zijn/tot datse haer bekeerē. Ende 18.
daerom sal een yeghelijck Christen haer
geselschap/als der Heydenen ende Tolle- 2.Tess.3.b
naers schouwen:ten waer dat hy meynde 14.
wat goets hy haer door zijn vermaningen
te doene. Vraghe.

Waerom heeft Christus so strange eē
straffe in zijn Gemeynte ingestelt/eñ de
Apostelen de selue soo neerstelijck onder- Act. 5.8.5.
houden? Antwoorde.

Niet sonder groote ende noodsakelijcke
oorsaken. Ten eersten/op dat alle godsa-
ligheyt neerstelijc in de Gemeynte onder-
houdē werde. Ten anderen/op dat de Na-
me Godts niet qualijk berucht werde.
Ten derden/op dat die daer ghesondicht 1.cor.5.8.5
heeft/tot leedtwesen ghebeydt werde/op 2.cor.2.8.6
dat synen gheest inden dach des Heeren sa
lich werde. Ten vierden/op dat niemant
door toelatinge der sonden hem selucn eñ
andere door zijn exempel verderue. Ten
laetsten/op dat de gantsche Gemeynte/ 1.Cor.11.b
alsse haer seluen niet wilt oordeelen/door 31.
het rechte oordeel Gods/ met tyranschap
oft balsche leeringhen niet verstroyt/ver
dorren oft wtgheroyt werde. Gelijck dat
God tallen tijden hierom zijn Gemeynte
grouwelijck gestraft heeft/eñ ook straf-

ſen ſal/als hy noch dagheluyck doet.

Vraghe.

Mat. 13. c. 26. Moet dan het quaet in de Ghemeynte Chriſti alſo gheſtraft weſen / ſonder dat ſelue tot den dach des Oogſts te lāt̄e op-groyen?

Antwoorde

Voorwaer de ſonden die baerblijckelijck gheſchiet oft bekent zijn/ moet̄e dooꝛ de Dienarē des Wooꝛts eñ des Swoerts

1. Cor. 11. c 28. gheſtraft weſen. want God de regimenten ende machten in zijn Ghemeynte niet te bergheefs heeft ingheſtelt.

Vraghe.

waerom dan heeft Chriſtus verbodē/ dat onckruyt oft vrauick wt te trecken?

Antwoorde.

Mat. 13. c. 26. Onder den name des vrauicx/ſo werden ons niet de wolueñ/voſſen/oft booſe dieren/die dē wijngaert af weyden beteekent/ maer de Hypocriten ende geueynſde menſchen: de welcke als ſy onder ende met de Godſaligheꝛ op groeyen/ ende geē beroerte met openbare booſheyt in de Ghemeynte maken/ſoo moeten ſy tot den dage des Heeren geleden weſen/ gelijck dat den vraeuick/ om de ghelijckenſſe die hy metten coꝛen heeft/tot den Oogſt gheleden wert.

Vraghe.

Hoe ſullen de Dienaers des Wooꝛts het

het quaet weeren ende straffen.

Antwoorde.

*Door de tijtelijcke ende ontijdelijcke predicatie des woorts / ende oock ‡door de wtwendighe van de Ghemeynte/met de macht Christi des Heeren/volghende zijn leeringhe ende het exempel der Apostelen. 1. Tim. 2. 4. ‡1. Cor. 5. Hat. 18. d. 17.

Vraghe.

wat quaet sal doch de Overheyt straffen? Antwoorde.

Al het gene daer door dat de Gemeynte oft de ghemeyne weluaert beroert wert: *Want hy is een Dienaer Gods/ ende eē bewaerder des godlijcken wets/ na synē dienst. Daerom moet hy de Overheydt vreesen/die daer quaet doet. Ro. 13. 4.

Vraghe.

Op wat wijse / moet de Overheyt het quaet straffen?

Antwoorde.

Op de selue die hy van den Heere ontfangē heeft/namelijc/ door het Sweert: dat is/door lichamelijck straffinghen / eñ de doodt selue/ wan het noot ware/ want te vergheefs drecht hy het Sweerdt niet. Ro. 13. 4.

Vraghe

Meer sondicht hy niet aldus teghen de liefde?

Antwoorde.

Neen. want hy hier in volcht de or-

dinancie Gods/ die de liefde selue is. Ẽn de orden der liedsdẽ is/ datmen meer acht sal hebben op het gantsche lichaem / dan op sommige verrotte lidtmaten.

Vraghe.

Mach dan een Christen het officie des Overheyts bedienen?

Antwoorde.

1.Cor.7.c. 28. *Jae hy: Ende ist oock schuldich te bedienen/ist dat hy ordentlijck ende behoorlijck daertoe beroepen werdt/ ‡want het een ordinancie Godts is / ter stichtinghe der Gemeynte grootelijcx dienẽde. Daerom Christus *ende de Apostelen hebben de Overheyt in haren dienst gelaten/ ooc na datse geloouich gewordẽ zijn: ‡ende men moet voor de selue een ghemeyn gebet doen/ op dat wy een stille eñ gherust leuen leyden moghen/ met alle godsalicheyt ende eerbaerheyt.

20. 1. Pet. 2 b.13. ‡Ro.13.a.2. Mar.15.e. 45. Mat.8 a 6. Act.10 d.34.ende 26 13.b.11. ‡1. Tim.2. a.3.

Vraghe.

Na dat nv van de wtwendighe teecheneñ der Kercken ghenoech geseyt is/ segt doch / wat dat de nauolghende Artijckel/ van de gemeynschap der Heyligẽ/ bediet.

Antwoorde.

Dat is/ Ick geloouc ende bekenne dat alle de Heyligẽ ende gheloouighẽ/ alle weldaden Christi / onder haer ghemeyn hebben ‡: sonder eenich aensien der perso-

Eph.3.a.8. Col.3 b.11 Gal. 5.a.6

nen

nen/want wy al in hem een zijn. Waer wt oock een ghemeynschap der dienſten ſonderlinghe is ſpruytende.

Vraghe.

Wat is/ Ick gheloove de vergiſſeniſſe der ſondē/ Antwoorde.

Dat is/ Ick bekenne dit voordeel ofte Vreuldegie te weſē der Gemeynte Chriſti/ waer af ick een lidtmate ben/ ‡dat alle leuende lietmaten der ſelver/een ſeker eñ volmaecte quijtſcheldinghe der ſonden hebben/om Chriſtus wille/ *hoewel dat in haer vleeſch gheen goet woont. Maer ouer alle ander menſchen/die geen leuende lidtmaten Chriſti zijn/ *blijft de gramſchap Gods/ouermits dat ſy meer de duyſterheyt dan het licht beminnen/ ende niet gheloouen inden eenighen Sone Gods. Ephes.5.c 26.27. Ro.7.b.18 Joan.3.b. 18.19.

Vraghe.

Wat is/ Ick gheloove de verrijſeniſſe des vleeſchs?

Antwoorde.

Dat is/ Ick geloone dat alle menſchen hoe ſeer ſy oock tot puluer gheromē zijn/ *ten vterſten daghe in haer eygheu lichamen verrijſen ſullen tot een onſterffelijck heyt: als wy dat ghelouen in Chriſto geſchiedt te weſen. *Maer de lichamen der ghener die dan noch leuen ſullen/ ſullen haeſtelijck verandert worde̅/ ende de on- Jo.5.d.25. 1.Cor.15.f 52. Es.37. b 10 Phi. 3.f.21. Th. 4.b.15.17. 1.Co.15.f.52

sterffelijcheyt aennemen: Daerom belijde
Mat.22.c. 29. ich/dat sy *met de Sadduceen grouwelijc
dwalen/ eñ niet bekennen de Schriftuere
eñ de macht Godts/so vele alsser wt haer
blint vernuft de verrijsenisse ons vleeschs
verloochenen

Vraghe.

Wat is/Ick gheloove dat eewich leuē?

Antwoorde.

Dat is/ Ick gheloove dat allen Godsaligheñ na dit *leuen van eñ by God be-
Mat.25.d 34 repdt is een ander leuen/‡dwelck eewich
‡10.5.c.24 is: *In het welcke de zielen der Godsali-
Phi.1.c.20 *Ap.6.8.9. gen zijn/van datse van hier verscheyden:
Iu.16.c.22. ‡de welcke wederom met haer eyghen li-
‡1.Co.15. chamen in eenen ooghenblick vereenicht
c.52. zijnde/*sullē eewelijc by dē heere wesen.
*1.Tes.4. b.17.

Vraghe.

Wat salmen dan van de zielen der godloosen gheuoelen?

Antwoorde.

Luc.16.c. 24. Dat sy oock dergheliicken van hier verscheydende/van Coniden aen in het helsche liiden comen: de welcke oock met hare lichamen wederom sullen vereenicht
Mat 15.c. 41. Io.5.c. 29. Dan.12. 8.2. worden/*op dat sy met den duyuel ende syne Engelen in het eewich vyer gewor-pen worden.

Vraghe.

Hoe sullen wy ons draghen/ om van-

de

der eewighe verdoemenisse der godlooser verlost te synē / ende het eewich leuen te beeruen:

Antwoorde.

Wy moeten ons leuen ende gheloouen merckelijck stellen na de voorseyde thien ghebooden ende Artijckelen des Christelijcken gheloofs/met een ghedueriche waken ende bidden.

Van het bidden.

Vraghe.

Wat is bidden:

Antwoorde.

Het is/met een oprechte begeerte des herten/door de beweghinghe des heyligen Geests van God den Vader / na synen wille hulpe begheeren/ in den Name Christi.

Vraghe.

Maer wat sonne sullen wy volgen in het bidden:

Antwoorde.

Die ons Christus met desen woorden gheleert heeft:

Onse Vader die daer sijt in de Hemelē/ Ghebeylicht werde uwe Name. mat. 6. 9. Luc. 11. 2.

Vrijcke toecoeme.

Dy wille gheschiede opter Aerden als inden Hemel.

D iij Ghees

Gheeft ons heden ons dagheliicx broot/
Ende vergheeft ons onse schulden / als
wy onse schuldenaren vergheuen.
Ende en leyt ons niet in verzoeckinghe.
Maer verlost ons van den quaden.
Want uwe is dat Rijcke/ eñ de cracht/
eñ de heerlijcheyt in der eewicheyt/ Amẽ.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden/
Onse Vader/die daer zijt in de hemelen?

Antwoorde.

Wy worden hier vermaent/ ✠dat wy
God in onsen noot/met eē vast betrouwē
moegen eñ behoozen aen te roepen/ aen-
gemerct dat hy ons helpen wil/ ende ver-
mach/wt diē dat * hy ons een goet ende
almachtich Vader wesende/ ✠in dē hemel
woont heerschappende ouer alle dingen.

Vraghe.

Wat is Ghebeyticht ij uwen Name?

Antwoorde.

De Name Gods/is Godt selue/ende
wat hē de Schrift oy gentlijck toeschrijft.
* Desen Name van alleē/eñ niet dē onsen/
beghheeren wy eerlijck ouer de gantsche
werelt b rheuen ende gepreesen te wesen
in onse herten/woorden/ ende wandelin-
gen. Ende wederom/ dat te niet ghedaen
worde al het ghene dat desen eerlijcken
Name Gods verhindert oft verdonckert.

Vraghe

Vraghe.

Wat is/V ſ̃yncke toecome?

Antwoorde.

*Het ſ̃yncke Godts is tweederhande: Dat een is een ſ̃yncke der genaden / door het welcke hy hier in ons door ſ̃yn̄ Geeſt na zyn woordt regneert: ‡ Dat ander is ſ̃yncke der glorie̅/door het welcke hy met den ſynen regneert in de Hemelen. Wy aenmerkenſe beyde in dit ons ghebet. Luc.11.f.10 Eſa.12. d.32. Col.1.a 5.6 Ro.14 b.17 ‡Da.2.e.44 1.Co.15 f.34

Vraghe.

Hoe ſoo?

Antwoorde.

Want wy hierin ten eerſten begeeren/ dat door ſynen Geeſt wy alle/de gantſche Weereld ouer/ zyn woort ende wille verſtaen/beminnen/ ende volgh'en muegen: het ſ̃yncke des Duyuels ende des Antichriſts gantſchelyck vernielt zynde. Ten anderen/ dat wy alle verganckelycke dinghen deſes leuens verachtende/ × nae de Hemelſche neerſtich ſtaen / ende eyndelyc verweruen. Col.3.a.1.

Vraghe.

wat begeeren wy als wy bidden/Vwē wille geſchiede op der Aerden/als in den Hemel? Antwoorde.

Ouermidts dat onſen booſen wille ons altydt verhinderd / dat wy den Naem Godts niet heylich maken/ noch oock tot de verroorderinghe zyns ſ̃yncks ghefint Ro.7.b.15 gal 5.b.17 Pſ.51.a.7.

zyn

zijn: so begeeren wy hier nu van Godt, dat hy ons een verlooch-ninge onses boosen willen geue, op dat wy ons altijdt synen
Lu. 9. c. 23 goeden wille onderwerpende, * den selue
Heb. 1. 2. 7 alleene aenmerckende ende volghende, ‡ ghelijck de Enghelen in den Hemel doen.

Vraghe.

Wat is, Ghy eest ons huyden ons dagh lijx broot?

Antwoorde.

Ghemerckt dat wy so ghe schapen zijn, dat wy sonder dese wtwendighe dingen, niet leuen connen, ende dat wy die selue in ons niet hebben, noch ock met onse
matt. 6. c. 27. Luc. 12 c. 25. ‡ Psa. 104 b. 14. 15. ende 145. b. 15. 1 tim. 6. 2. 3. sorchuuldicheyt verkrijgen connen: so begheeren wy dan ‡ hier onder den name des broots, dat ons van God ghegheuen werde, al het gene dat by ons tot den dagheliicksche cost ende noodtwendighe onderhoudinge deses leuens behent noodtaklijcke te wesen.

Vraghe.

Wat is dat ter is bolcht, Ende vergeef ons onse schulden &c.?

Antwoorde.

Met dese woorden begheeren wy van God quijtscheldinghe aller onser sonden, ende betuyghen, dat wy onsen Naesten al so vergeuen wt der herten, als wy begeeren dat ons God vergheue.

Vraghe

Vraghe.

Zijn wy dan schuldich alle menschen te vergheuen?

Antwoorde.

Jae wy outwijflijck. Ten sy dat wy eewelijck vergaen willen: * Want God vergheeft niemanden/ dan die synen naesten wter herten vergheeft. Ende dat sal ons niet swaer wesen/ist dat wy overleggen/ hoe liefons Christus heeft/ eñ hoe veel hy ons daghelijcks is vergheuende. mat. 6. b. 19. ende 18 d. 35. Eph. 5 a. Col. 3. b. 13 Jo. 15. b. 12

Vraghe.

Wat geuoelt ghy dan van de gene die eenen anderen verongelijcken?

Antwoorde.

Ist dat sy gheen vergiffenisse haerder sonden van God verweruen/ * die verongelijct zijnde/ eenen anderen niet vergheuen: veel min sullense die verweruen / die haren naesten metter daet of woorden beschadighen/ of dat met heymelijcke listen door alderhande oorsaken soecken te doene. So sullen dan wy niemãt verongelijcken: eñ wanner wy verongelijct zijn/ soo sullen wy dat wter hertẽ vergeuẽ. Want de vergeuinge is een seker getuygenisse in de herten der ghelooughen / dat haer God ghenadich wil wesen. mat. 18. d 35.

Vraghe.

Wat bidden wy/ als wy seggben: Eñ leydt

lept ons niet in becoringhe?

Antwoorde.

Ten eersten / dat ons God beschermen
Psalm 39 ende 51. van alle becoringen / * met de welcke ons
Matt. 4. a 5. Satan door alle oorsaken soect tot sonde
‡ 2. Pet. 2 8. 9. te brengen. Ten anderen / ‡ dat hy ons beschermen in medesoet ende tegenspoet / op dat wy daer door van hem afvallende / door wanhope eñ opgheblasenheyt in de sonden niet verstoken. Ten laetsten / dz hy ons in alle becoringe crachtich make / om de selue te wederstaen / ende ons geue te volherden in alle godsalichept.

Vraghe.

Wat is / maer verlost ons van dē boosen?

Antwoorde.

Met dese woorden ons gebet besluytende / begheeren wy van God beschermt te wesen van al het ghene dat onse salichept is verhinderende. Ende in sonderheydt * van Sathan / die aller boosheden
Luc. 22. d. 31. oorspronck is. Die welcke ons allerley
1. Pet. 5. a. 8. soect te lysten ende verslinden.

Vraghe.

Wat is / Want uwe is dat ryck ꝛc.

Antwoorde.

Daer mede verclaren wy / waerom dz wy ellendighe menschen so groote saken van God den Vader derren eyschen: na-
Ps. 50. a. 1. melyck / ‡ dat hy alleene sy de almachtighe

tichste Koninck aller Koninghen: sonder wiens wille daer niet gheschieden can: *wiens eere het oock aengaet/dat hy ons die hem bidden verhoort. Psal. 103. v. 14.

Antwoorde.

Wat is/Amen.

Vraghe.

Wat is/het gheschiede. *Want het is als een versekertheyt/dat wy ons ghebet voor hem gheschieden hebben/ende dat het verhoort sy van God den Vader/om Christus wille. Sy bidden dan niet recht/ende spreken haren Amen geveynsdelijc/die door een ander dan door Christum den Vader aenroepen: of die met de lippen sonder verstant oft herte bidden: of oock niet bidden na den wille des Heeren. 1. Cor. 14. v. 16.

Een

Een Christelijcke vermaninge tot de Ouders, ende die in de plaetse der ouderen zijn, van het recht opbrenghen der kinderen.

DE Ouders zijn huydē daechs seer slap ende traech in het Godlijck opbrengen haerder kinderen/ de welcke sy grootelijcx verderuen / door een vleeschelijcke liefde ende toegheuinghe/ dwelck een oorspronck is aller boosheē/ die daghelijcx de ouerhandt in de wereldt hebbē: Daerō hebbē wy Christelijcke Ouders voor ons genomen/ met corte woorden v uwes Ampts te vermanen / in het recht opbrenghen uwer kinderen. op dat ghy door het exempel der valscher Christenen met bedroghen werdet/die haer selue laten duncken / datse goede Vaders ende Moeders zijn/ ist dat sy alleen haer kinderen van alle vleeschelijcke dinghen voorsien/niet achtende de rechte Godsalighe opbrenghinghe in de kennisse ende vreese Gods. Dwelck nochtans hooghelijck van God dickmael den ouderen ghebooden wert: alsomen leest/ Exodi. xij. xiij. Deut. iij. vi. Psalm. lxxviij. Ende Deute-

Het is eē deuel Gods/dz mē de kinderen/ Gods woort leeren sal.

int

Deut. vi. Capit. leert (spreect Godt) de kinderen die gheboden/op dat sy daer af neerstelijck suycken als ghy te huys zijt/ ende als ghy op den wech zijt / als ghy slapen gaet / ende als ghy op staet. Ende de heylige Paulus vermaent ooch den Ouders aldus: Voedt se op/door de leeringhe ende straffinghe des Heeren. Maer eylaes/desse gheboden Godts werden dagheliicks luttel gheacht / ende niet veel ter herten ghenomen. Het welcke Godt nochtans niet onghestraft laten wilt: maer sal ontwijfelijck inder eewicheydt verderuen/ die by dese gheboden Godts niet stellen willen. Waerafby eenen spieghel tot den eynde des werelts tot alle Ouders ghestelt heeft/den hoogen Priester Heli/ die soo haestelijck ende grouwelijc zijn Priesterschap/ ende leuen verloren heeft/alleen om dat hy zijn kinderen niet scherpelijck ghenoech gestraft hadde. Hoe sullen sy dan de straffe Godts ontulieden/die haer kinderen in de boosheyt / ende onwetenschap Gods sonder eenighe sorghe laten opgroeyen? Wile Ouders dan die straffe Godts willen ontulieden/datse neerstichz doen / om haer kinderen van sonder in de kennisse des waerheydts op te brenghen: anders sullen sy niet alleen haer seluen/ maer ooch haren kinderen / in ziele ende

Eph. 6. 8. 4.

Straffe der Ouders/die haer kinderen niet Godlicke opsienge

1. Sam. 2. b. 12. en. 4. b. 18.

Het is de kinderen schadich/ datse

niet Chri-stelijck op-gebzocht werden.

ende lichaem/ schadich wesen. Want de aengheborē booshеyt der kinderē/ wert door het ghebzeck der Christelijcker op-bzenghinge/ geuoedt ende ghesterct met-ter tijdt/ so grootelijcx / datse alderhande bzuchten der booshеyt is boortbzenghen-de. Sy werden hardtneckich / opgheblа-sen/ luegenaers/ dzōckaerts/ hoereagers dieuen / verachters des Vaders eñ Moe-ders/ ende aller Godlijcker dingen. Waer door het dickmael coemt/ dat sy grootelijcx van Godt/ oock in dese werelt/ ghestraft worden: gelijckmen in den Prophete Je-remias/ ende in de exempelen van Oph-nes ende Phinees sien mach. Eñ ist dat sy haer door lichamelijcke cruycen niet bete-ren/ soo worden sy eewelijck verdoemt/ Gal. 5. Ephe. 5. Die dan zijn kinderen ee-nichsins lief heeft/ hy salse in de weghen des Almachtighen Gods/ met alle neer-stichеyt van ionex opbzengen: eñ so sal hē God ende zijn kinderen segenen/ wāt hy ghesprоken heeft / dat hy barmhertichеyt doet/ aen veel duysenden/ die hem lief heb-ben/ ende zijn ghеboden houden. Door al dusdanighe Christelijck opgebzochte kin-deren/ werden Vader eñ Moeder in haer onderdom verblijt/ ende ghetroost. Eenē wijsen sone (spreet Salomon) verblijt sy-nen vader: Ende duysent kinderen seydt

Jere. 1. 1. Sam. 4. v. 18.

Exo. 20. 8. 6.

Pro. 10. 8. 1.

Spr. 16. 8. 3.

Ec-

(Ecclesiastes) zijn niet ghelijck by eenen die goet is. Maer dese verblinde weerelt herst op dese dinghen geen acht/die kinderen in ziele ende lichaem met quade zeden/ende slappe onderwijsinghe/verder uende/soo verre als sy tot rijckdom ende eere deses werelts comen moghen. Maer wat doen doch de kinderen/oft eenighe menschē/met het goet eñ rijckdommen/als sy het opperste gort/te weten: de oprechte kēnisse ende vreese Godts/niet en hebben? Maer sonder de menschē met het goet/tot alle boosheyt/gulsicheyt/hoererie/hoouaerdicheyt/gierichheyt/ende dierghelijcke verooraect wert. Ja die ongodelijcke kinderen/beginnen ten eynde haer Ouders te verachten/ende haer voodt om des goets wille te begheeren. Van het goet der kinderen.

*rijckdommen zijn Distelen: de kennisse Godts is eenen verborghen Schat/ende costelijcke Peerle. Alle die Ouders zijn dan onverstandich/ende bemmen hare kinderen niet oprechtelijck/die haer Distelen voor costelijcke Peerlen vergaderen. Wat. 13. 6. 12.

*So is ooch rijckdom ouseker ende wanckelbaer/by geenen schoren meester blijvende/maer wort door water/vyer/oorloghe/ende veel andere middelen hastelijck weeghenomen: soo datmen niet weten can/wien ment vergadert: Maer Eccle. 5. d b. 12. 13. 14

1. Pet 1.f. 23.25. Gods woort eñ de waerheyt blijft in der eewicheydt. Daerom ghy Christelijcke Ouders/ sult bouen al voorsichtich wesen voor de rechte/ Ghoestelijcke/ ende eewighe Erue uwer kinderen/ te weten/ voor de kennisse ende vreese Gods. Desen Erue voor uwe kinderen besorghende/ vreest gheen ghevrech der tijdelijcker dinghen/ God sal so veel toewerpen/ als hy bekennen sal/ tot v ende uwe kinderen saetich te wesen. De heylighe Prophete Dauid ghetuycht ons hier af met dese woorden: Ick en hebbe den Rechtuerdighen niet verlaten gesien/ noch zijn zaedt broot soecken. Het is den Christenen wel ghevoorloeft/ erfgoet dē kinderen achter te laten/ so verre sy dat godlijck vergaderen/ ende de ghoestelijcke Erue/ te weten/ de kennisse Godts voor al/ haren kinderen besorghen: ghelijck als Abraham/ ‡ Ezechias * ende Tobias ghedaen hebben. De welcke godlijcke mannen/ alle Ouders schuldich zijn te volghen/ ende hare kinderen vanoncx aen/ in de weghen des Heeren te leyden: Sonderlijc alsmē aenmerckt/ waer toe dat ons Godt kinderen gheeft/ eñ hoe weerdich dat sy zijn aenschijn zijn. Want Godt verleentse alleen/ op dat synen Nam daer toe vereert/ ende zijn rijcke vermeedert soude mueghen wesen. Hoe

Psal 37.f.16

Ge.18.b.19 ‡Esai. 38. *Tob 4.8 7.8.eñ.13 8.6.

De weerdicheyt der kinderen.

sullen

sullen dan de Christenen haer niet schamen / dat door hare kinderen / het Kijcke des Duyuels by haer schuldt vermeerderen soude? Sullen sy door haer slappicheydt / van de Tempelen des heyligen Gheests / ende ledekens Christi / namelijck / hare kinderen / Tempelen ende lidtmaten des Duyuels maken? De Heydenen sullen ons veroordeelen / by deren wy ons niet. Want sy hebben so hyerich gheweest in haer duyuelsche Godsdiensten / datse haer eygen kinderen tot hare Afgoden / door het hyer gheoffert hebben. Ende sullen de Christenen haer kinderkens Christo onsen Salichmaker niet offeren / met een oprechte Godlijcke opbrenghinge in de kennisse ende vreese Gods / sonderlijck / nae datse te voren Christo / door het ghetuyghen des Doops toebehoren?

II

III

Leui. 18. f. 20. 22. ch. 26. 8
2. 2. Reg. 16. 8 3. ch 21. 8. 6.
Iere. 31. d 32.

Ende op dat een yegelijck van d Christelijcke Ouders verstae wat de rechte middel ende orden sy / omde kinderē godlijck op te brenghen / soo wil ic d oock hier af met corte woorden vermanen.

wat ordē men int opbrengē der kinderen houdē sal.

Ten eersten / dat ghy te minsten voor al den Catechismum selue connen sult. Want niemant can een ander leeren / dat hy selue niet en can. waer in een groot gebreck is ouer al.

1.

II. Ten anderen/ soo moet een yeghelijck Vader ende Moeder/ de kennisse des waerheydts niet verberghen voor synne kinderen/ maer de selue tallen tijden/ daer in/ na de mate haers verstants/ onderwijsen/ ghelijck het hierboven bewesen is.

III. Ten derden/ so moetense hare kinderen/ niet alleen met woorden/ maer ooch met goede exempelen des leuens/ in alle plaetsen ende tijden leeren/ op datse door quade conuersatie de selue niet ontstichte: Matt.18.6. Want het beter ware/ dat yemanden een nen mueleensteen aenden hals ghehangen ware/ ende inde diepte des Zees ghesworpen/ dan dat hy een cleyn kint soude ontstichten. Maer de kinderen werden ontsticht/ soo dickmael sy ongodlijcke wercken der ouderen hooren oft sien. Want hoe connen de kinderen begrijpen/ dat dronckenschap/ twist/ onreynicheydt/ afgoderije/ ende derghelijcke quaet zijn/ in dien sy haer ouders/ in de selue sonden da ghelijck sien leuen.

IIII. Ten laetsten/ als nu de kinderen groot achtich werden/ datse de Ouders niet bequamelijck leeren connen/ soo sullen die by eenen Godlijcken man ter scholen stellen/ diese als een vader inde rechte kennisse Godts leeren/ vermanen ende straffen sal/ ende inden Catechismo voor also oefsenen/

senen/datse ock openlijck daer tot/in de Ghemeynte antwoorden connen/Die de sen middel der opbrengbinghe syuer kinderen neerstelijck volgen wilt/sal sonder eenich twijfel in de selue zijn blijschap hebben/ende de eere Godts sal door haer totter richtinghe der Ghemeynte Christi grootelijcx vermeerdert worden.

Amen.

Het cijfer ghetal, met tſamen het ghemeyn ghetal.

i ij iij iiij v vj vij viij ix x
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
xj xij xiij xiiij xv xvj xvij xviij xix xx
11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
xxj xxij xxiij xxiiij xxv xxvj xxvij xxviij
21 22 23 24 25 26 27 28
xxix xxx xxxj xxxij xxxiij xxxiiij xxxv
29 30 31 32 33 34 35
xxxvj xxxvij xxxviij xxxix xl xlj xlij xliij
36 37 38 38 40 41 42 43
xliiij xlv xlvj xlvij xlviij xlix l lj lij liij
44 45 46 47 48 49 50 51 52 53
liiij lv lvj lvij lviij lix lx lxj lxij lxiij lxiiij
54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64
lxv lxvj lxvij lxviij lix lxx lxxj lxxij
65 66 67 68 69 70 71 72
lxxiij lxxiiij lxxv lxxvj lxxvij lxxviij lxxix
73 74 75 76 77 78 79
lxxx lxxxj lxxxij lxxxiij lxxxiiij lxxxv
80 81 82 83 84 85
lxxxvj lxxxvij lxxxviij lxxxix xc xcj xcij
86 87 88 89 90 91 92
xciij xciiij xcv xcvj xcvij xcviij xcix c
93 94 95 96 97 98 99 100
cj cij ciij ciiij cv cvj cvij cviij cix
101 102 103 104 105 106 107 108 109
cx cxj cxij cxiij cxiiij cxv cxvj cxvij
110 111 112 113 114 115 116 117
cxviij cxix cxx cxxx cxl cl clx clxx clxxx
118 119 120 130 140 150 160 170 180
cxc cc ccc cccc D dc dcc dccc m c
190 200 300 400 500 600 700 800 900
M MM MMM MMMM
1000 2000 3000.